

Лозинська І.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки
*Сумський національний
аграрний університет*
Бессараб О.В., аспірантка
кафедри економіки
*Сумський національний
аграрний університет*

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА ДО СВІТОВИХ ВИМОГ

Лозинська І.В., Бессараб О.В. Адаптація українських стандартів якості продукції скотарства до світових вимог. У статті розкривається проблема необхідності адаптації українських стандартів якості продукції скотарства у відповідності до світових вимог. Окрім цього були визначені основні вітчизняні особливості виробництва продукції. У ході виконання дослідження були проаналізовані законодавчі перешкоди, що заважають розвитку виробництва якісної продукції скотарства. Отримані в ході проведення результати сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності продукції скотарства на ринках.

Ключові слова: якість продукції скотарства, європейські стандарти якості, конкурентоспроможність, ринок продукції скотарства, сільськогосподарські підприємства

Лозинская И.В., Бессараб Е.В. Адаптация украинских стандартов качества продукции скотоводства в соответствии с мировыми требованиями. В статье раскрывается проблема необходимости адаптации украинских стандартов качества продукции скотоводства в соответствии с мировыми требованиями. Кроме этого были определены основные отечественные особенности производства продукции. В ходе выполнения исследования были проанализированы законодательные препятствия, мешающие развитию производства качественной продукции скотоводства. Полученные в ходе проведения результаты будут способствовать повышению конкурентоспособности продукции скотоводства на рынках.

Ключевые слова: качество продукции скотоводства, европейские стандарты качества, конкурентоспособность, рынок продукции скотоводства, сельскохозяйственные предприятия

Lozynska I., Bessarab O. Adaptation of Ukrainian cattle breeding standards of product quality to international requirements. The article deals with the problem of necessity to adapt Ukrainian standards of cattle breeding production quality in accordance with international standards. In addition, it defines the main features of domestic production. In the course of research were analyzed legal obstacles to the production of quality cattle breeding products. The results will improve the competitiveness of products in cattle markets.

Keywords: product quality cattle, european quality standards, competitive, market of cattle breeding products, agricultural enterprises

Постановка проблеми. З розширенням меж світогосподарських зв'язків України та інтеграції її до світової спільноти і СОТ, проблема якості продукції скотарства стає особливо актуальною. Окрім того, у глобалізованому просторі перед сільськогосподарськими підприємствами всіх форм господарювання ставляться однакові завдання – отримання максимального прибутку, забезпечення стабільного розвитку, забезпечення переваг на ринку серед конкурентів. У цьому переліку якість продукції стає визначальним критерієм. Вищевикладене підтверджує актуальність теми даного дослідження.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблемам розвитку скотарства, включаючи виробництво якісної продукції присвячені праці багатьох науковців. Науковцями та практиками розглядаються питання технічного й технологічного забезпечення якості молочних продуктів (В.Касянчук, О.Лакішик, А.Твердохліб, В.Вінтоняк, І.Орлова, О.Якубчак), аналізується стан ринку молока, перспективи його розвитку (О.І. Гуторов, М.М. Ільчук, М.В.Калінчик, Т.Л. Мостенська, М.К.Пархомець, О.В. Шпичак та інші).

Постановка завдання. Сьогодні в Україні існує кілька проблем щодо якості продукції скотарства, що знаходить своє безпосереднє відображення у виробництві низки м'ясо-молочних продуктів, які не відповідають у багатьох випадках встановленим національним (європейським) стандартам. Останнє засвідчує необхідність підвищення якості м'ясної та молочної продукції як для внутрішнього, так і зовнішнього споживання, а також для того, щоб

вітчизняні виробники продукції скотарства могли успішно конкурувати на відповідному європейському ринку.

Виклад основного матеріалу. Окрім якості, до проблем розвитку слід віднести також неповну відповідність стандартам і не належну систему контролю, яка б відповідала вимогам європейського рівня. Використання застарілих технологій, незадовільний рівень ветеринарного забезпечення, нестабільність і непередбачуваність цінової кон'юнктури, в тому числі відсутність цивілізованої інфраструктури сегмента ринку та ряд інших чинників, які посилювали кризу в досліджуваній продукції [4].

Курс на інтеграцію з європейськими країнами та одночасне співробітництво з близьким зарубіжжям вимагає від економіки України забезпечення світових стандартів якості продукції і якнайнижчої собівартості її одиниці. За таких умов продукція зможе стати конкурентоспроможною на споживчому ринку. У цьому випадку діяльність підприємств продукції скотарства вимагає адекватних заходів як на рівні держави, так і регіонів. Цілком зрозуміло, що в даній ситуації максимально можна вплинути на розвиток скотарства, створивши умови для розвитку великотоварного виробництва [3].

На нинішньому етапі розвитку сільського господарства в умовах СОТ дрібнотоварний сектор скотарської продукції вже не спроможний самостійно задовольнити потреби переробної промисловості у високоякісній сировині. Виробничі можливості господарств населення не дозволяють також сформувати потужний обсяг сировинної бази, а санітарно-гігієнічні умови отримання в них молока не забезпечують його належну якість та відповідність прийнятим державним стандартам.

Сільськогосподарські підприємства забезпечили перший та вищий ґатунок у загальній структурі закупленого молока, тоді як від господарств населення сировина надходила здебільшого II ґатунком (рис. 1).

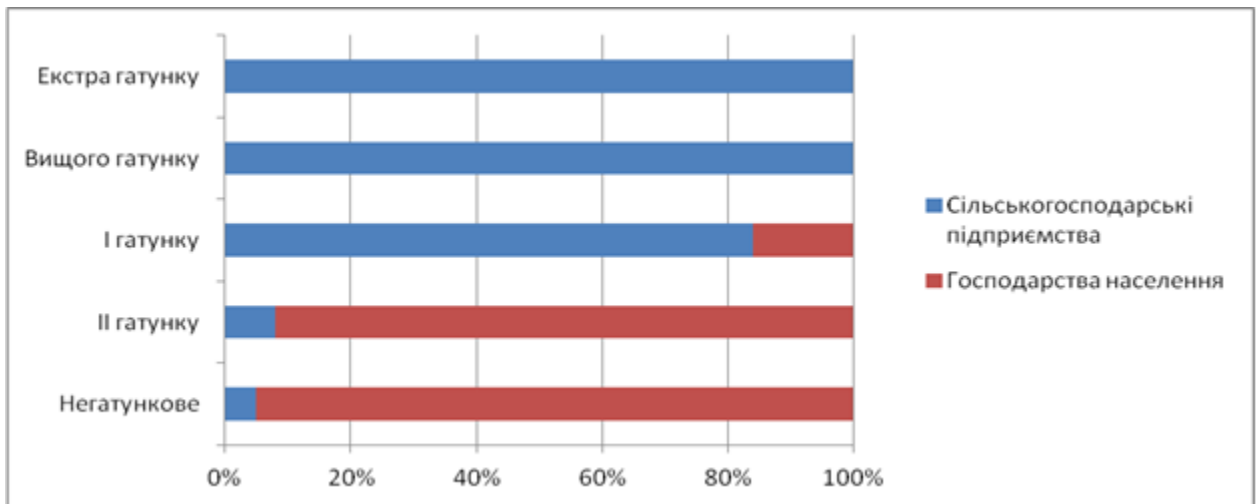

Рис.1. - Структура закупленого переробними підприємствами молока за основними гатунками у 2015 р., %

Джерело: розрахунок авторів за даними Державної служби статистики України

Основні проблеми, які стримують поступальний розвиток молочної промисловості, безпосередньо пов'язані зі скороченням сировинної бази та низькою якістю продукції, що постачається на переробку. Причина полягає у незабезпеченні умов утримання корів, що призводить до виникнення захворювань тварин, а також відсутності первинної обробки (охолодження) молока в більшості приватних селянських господарствах і багатьох сільськогосподарських підприємствах [6].

У 2014 році з усієї кількості закупленого молока від господарств населення питома вага вищого гатунку становила лише 0,1 %, першого — 15,8 %, другого та негатункового — відповідно 83,6 і 84,5 %.

Також слід звернути увагу на той факт, що від господарств населення з усього переданого на переробні підприємства молока лише 47,4 % його обсягу надійшло охолодженим до 10° С, тоді як від сільськогосподарських підприємств — 71,7 %. Відповідно, ціна 1 т молока становила 2424,9 грн і 3498,8 грн. Тобто різниця майже 44,3 % свідчить на користь необхідності широкого використання систем охолодження молока і механізованого доїння, в тому числі використання в господарствах населення як мінімум, індивідуальних доїльних установок.

Для виправлення такої ситуації на державному рівні останніми роками активізувалися зусилля зі створення мережі закупівельних пунктів на базі сільськогосподарських заготівельно-збутових обслуговуючих кооперативів та їх оснащення сучасним устаткуванням для охолодження і зберігання молока, а також відродження великотоварного виробництва на базі створення нових сучасних тваринницьких комплексів і реконструкції існуючих ферм в сільськогосподарських підприємствах.

Дотації за молоко та м'ясо ВРХ повинні здійснюватися з урахуванням якісних показників і бути направлені на стимулювання виробництва високоякісної продукції. Тобто необхідно диференціювати підтримку в залежності від якості [1].

Наприклад, до 2016 р. виплачується 40 коп/кг за молоко екстра та вищого сорту і 25 коп. - 1 сорт. При надоях 6 тис. кг це до 2400 грн/рік від однієї корови. Щодо вирощування ВРХ на м'ясо, то ситуація складається гірше. Максимальний рівень доплат за 1 кг дивої ваги поголів'я вищої вгодованості товаровиробник може отримати 3,50 грн. Це може трохи нівелювати критично низьку ціну в 2013 році – 11 грн/кг живої ваги. Тобто за бичка вагою 400 кг сільськогосподарське підприємство зможе отримати дотацій до ПДВ в розмірі 1400 грн. Держава повинна взяти на себе розробку нормативно-правової документації щодо здешевлення матеріальної бази: вартості доїльного та холодильного обладнання, забезпечення племматеріалом, поліпшення якісного складу поголів'я у приватному секторі. Племінним заводам сума сягає до 1900 грн. за голову, племрепродукторам - до 1000 грн., іншим агропідприємствам - до 600 грн. за голову.

Хоча сільськогосподарські ринки більше, ніж інші, відповідають умовам чистого ринку, на практиці вони дещо відходять від правил: попит на них концентрований, при переході до ринку він ще і монополізований переробними підприємствами. На відміну від сільськогосподарських продовольчі ринки є носіями концентрованої пропозиції і розпорошеного споживчого ринку [2].

Інтереси учасників сільськогосподарських ринків протилежні. Виробники хочуть реалізувати свою продукцію за цінами, що перевищують виробничі витрати, проте тільки частина виробників, які господарюють в кращих умовах, мають мінімальні витрати. Якщо їх пропозиція задовольняє попит, то продукція інших виробників не знаходить збуту чи продається за цінами, нижчими від затрат. Покупець і переробник зацікавлені в найнижчих цінах, оскільки вони входять до складу виробничих витрат і впливають на результати їх господарської діяльності [7].

Ринок продуктів скотарства є особливим видом ринку. Його особливості викликані насамперед тим, що коров'яче молоко, жива худоба та яловичина є принципово різними ринковими продуктами як з точки зору споживчої, так і з точки зору організаційної характеристики. Його цілісність і єдність забезпечується лише завдяки нерозривності процесу виробництва цих продуктів.

Проте, на нашу думку, динамічність ситуації на ринку продукції скотарства породжує нові проблеми: відбуваються зміни в нормативно-правовому забезпеченні, виникають нові взаємозв'язки й залежності. Проблематичним залишається формування цілісної ринкової інфраструктури: потребує удосконалення система взаємовідносин учасників ланцюга від товаровиробника сировини до споживача продукту. Особливо ця проблема загострилась після вступу України до СОТ, коли вітчизняні товаровиробники через відсутність гідного фінансування продукції не змогли конкурувати з імпортованою (не завжди належної якості) продукцією.

На сьогоднішній день недосконалість законодавчої бази створює великі перепони в розвитку виробництва якісної продукції скотарства. Так, наприклад, неоднозначна ситуація щодо механізму нарахування та виплати дотацій виробникам молока та м'яса ВРХ призвела до того більш стрімких темпів зниження закупівельних цін, незважаючи на наявний дефіцит продукції галузі. [7].

Зі зміною у 2011 р. попереднього механізму дотацій спостерігалось нетипове для зимового сезону 2012-2014 років зниження закупівельних цін на молоко. Закупівельні ціни на молоко від сільгосппідприємств знизилися у середньому на 6% у порівнянні з відповідним періодом минулого року (з урахуванням дотацій). Для господарств населення цей показник становив 11%. Крім того, за 2012-2015 роки на 23% скоротилось надходження молока на переробку, що стало обмеженням бази для нарахування дотацій виробникам молока і може призвести до загострення ситуації у продукції молочного тваринництва в подальшому.

У ЄС у період так званого «великого молока» держави купують у виробників надлишки, а взимку продають сухе молоко. В Україні ці механізми не діють. Взимку, в період найменшого пропозиції, закупівельні ціни на цю сировину в Україну на 10-20 % вище, ніж у ЄС.

У Європі також оперують «літньою» і «зимовою» цінами, але різниця між ними становить 10-15%. Цьому сприяє планомірне протягом року, а не масове взимку, як в Україні, отелення корів. В Україні 65% молока виробляють у весняно-літній період, а 35% - в осінньо-зимовий.

Тільки усвідомивши ці реалії, уряд зможе цивілізовано впливати на ціни - бюджетною підтримкою сільгосптоваровиробників, інтервенціями з Держрезерву або імпортом за міждержавними угодами [3].

З 01.01.2012 р. Законом № 4268 «Про зміни до процесу оподаткування переробних підприємств» викладено в новій редакції п. 1 підрозділу 2 розділу XX Податкового кодексу і змінено порядок оподаткування ПДВ діяльності переробних (м'ясо-молочних) підприємств та виплати ними дотацій сільськогосподарським товаровиробникам, що існував до зазначеної дати. Зокрема, встановлено, що позитивна різниця між сумою податкових зобов'язань звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту звітного (податкового) періоду, визначена у податковій декларації з ПДВ щодо діяльності з постачання продукції, сплачується до спеціального фонду Державного бюджету України та на спеціальний рахунок, відкритий ним

в органі держказначейства, у відповідних розмірах. Також було змінено механізм виплати компенсації сільгосптоваровиробникам за продані ними переробним підприємствам молоко і м'ясо в живій вазі [5].

Україна давно могла розширити можливості експорту м'яса яловичини й молочних продуктів у ЄС, але в результаті невідповідності української системи контролю безпеки харчових продуктів європейській ці плани були недосяжними для потенційних експортерів. Тому, конче необхідно розробити механізм дій щодо реформування безпеки продуктів харчування і впровадження європейських стандартів якості. Зокрема, Мінагрополітики спільно з Держветфітослужбою з метою першочергової адаптації законодавства до умов зони вільної торгівлі в рамках Угоди про асоціацію Україна – ЄС слід розробити проекти законів «Про корми», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо ідентифікації та реєстрації тварин», «Про побічні продукти тваринного походження, не призначених для споживання людиною», «Про державний контроль у сфері забезпечення безпеки, якості харчових продуктів, кормів, благополуччя тварин», «Про зменшення документів дозвільного характеру».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на сьогоднішній день з метою гармонізації законодавства України із законодавством ЄС у сфері створення необхідних та достатніх умов щодо забезпечення населення країни безпечними для здоров'я харчовими продуктами тваринного походження та доступу української м'ясо-молочної продукції до європейського ринку слід проводити велику роботу. Але витрачені зусилля неодмінно призведуть до позитивних результатів, як то підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції скотарства на світових ринках.

Список використаних джерел:

1. Аналіз і прогноз світових ринків продукції тваринництва / О.М. Шпичак, Ю.О. Лупенко, В.М. Присяжнюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012.- 250 с.

2. Баланси сільськогосподарської продукції та продовольства / О.М. Шпичак, Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк – К.: ННЦ ІАЕ, 2013.- 74 с.
3. Винтоняк В. Молочная отрасль Украины / В.Винтоняк // Продукты & Ингредиенты. – 2008. – №5. – С.48-52.
4. Гуторов О. І. Світові тенденції розвитку молочного скотарства / О. І. Гуторов // Економіка АПК. – 2011. – № 6. – С. 151-158
5. Ільчук М.М. Розвиток ринку молочної продукції/ М.М. Ільчук, В.І. Радько, І.В. Мельникова. - К.: ТОВ «ЦП «Компринт» - 2012. - 427 с.
6. Касянчук В. Проблеми безпеки української молочної продукції // Продукты & Ингредиенты. – 2008. – №5. – С.54-56.
7. Лакішик О.В. Стан і перспективи експорту молока та молокопродуктів /О.В. Лакішик // Економіка АПК. – 2008.– №5. – С. 136-141.
8. Мостенська Т.Л. Формування попиту та пропозиції на молоко та молочні продукти / Т. Л. Мостенська // Теоретичні та прикладні питання економіки. - 2011. - №26. – С.35-42.